

FAMILY AND FAMILY OF ORIENTAL ALLOMAS RELATIONSHIP VIEWS

F. S. Isakulov-student of TSPU

ANNOTATION

A human child enters into social relations for the first time in the family in which he was born and raised, the socialization of which, for the first time, takes place in the system of interpersonal relations in his own family.

U bilan dastlabki ijtimoiy munosabatlarga kirishuvchi odamlar – uning ota-onasi, aka-uka, opa-singlisi va oilasidagi boshqa a’zolaridir. Bolaning kelajakda shaxs sifatida shakllanib, yetuk inson bo’lib yetishuvida, hayotda o’z o’rnini topib ketishida, uning qanday oilada tarbiyalanganligi, oilada qanday psixologik iqlim hukm surganligi, o’z ota-onasi bilan bo’lgan o’zaro munosabatlarning qanday tarzda kechganligi muhim ahamiyatga egadir. Shuning uchun ham insoniyat madaniyati tarixining ilk davrlaridanoq shaxslararo munosabatlarning aynan shu turiga, ya’ni oiladagi shaxslararo munosabatlarga, ayniqsa ota-ona va farzandlarning o’zaro munosabatlariga, oilada bolalarning o’zaro munosabatlariga alohida e’tibor berib kelingan. Bu mavzuning uzoq o’tmishga ega ekanligini biz deyarli barcha millatlar xalq og’zaki ijodiyoti namunalari misolida ko’rishimiz mumkin.

Ma’lumki, Islom dinining muqaddas manbalaridan bo’lmish Qur’on va Hadislarda ham ahloq-odob omillarning turmushdagi o’rni va vazifalari, er va xotin o’rtasidagi munosabatlar, bola tarbiyasi, oila qurish, nikoh va muhabbat masalalariga keng o’rin berilgan.

«Farzandlarimizning izzat-ikrom qilish bilan birga ahloq odobini ham yaxshilangiz» (38-hadis). «Hech bir oila o’z farzandiga xulqu-odobdan buyukroq meros berolmaydi» (136-hadis).

Sharq allomalarining muammoga doir shunday g’oyalar mavjudki, biz ularning bugungi kunda ham o’z dolzarbligini yo’qotmaganligini qayd etamiz.

Sharqning buyuk mutaffakirlari Al-Moturidiy, Al-Buxoriy, At-Termiziy,

Burxoniddin Marg'inoniy, Ahmad Yassaviy, Mahmud Qoshg'ariy, Abu Nasr Farobiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali Ibn Sino, Yusuf Hos Hojib, Kaykovus, Alisher Navoiy, Z.M.Bobur, Abdurauf Fitrat, Abdulla Avloniy kabilarning farzand tarbiyasiga oid o'zlarining bebaho fikr mulohazalarini kelajak avlodga meros qilib qoldirganlar va bugungi kunda katta ijtimoiy va mafkuraviy ahamiyatga egadir. Ularning asarlarida oila va oilaviy munosabatlarga, ota-ona va farzandlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarga, oilada farzandlarning shaxslararo munosabatlariga oid qarashlari ta'sirchan obrazlarda ifodalangan hamda ular xalq ruhiyatiga, milliy psixologiyasiga chuqur singib ketgan.

Qomusiy olimlardan Abu Rayhon Beruniy (973-1048) qarashlarida ahloqiy tarbiya, oila va oilaviy tarbiya, tan va ruh pokligi masalalari asosiy o'ringa ega ekanligini ko'rishimiz mumkin. «Mineralogiya» asarida bo'lajak ota-onaning farzand oldidagi ma'suliyati haqida, onaning homiladorlik paytidan homilasiga e'tiborni kuchaytirish, unga yumshoq munosabatda bo'lish va shu paytdan e'tiboran uni tarbiyalab berishni uqtirib o'tadi. Bolani tarbiyalashda ota-ona bir xil talab va maqsad qo'yimg'i lozimligini ta'kidlaydi.

Sharqning buyuk mutaffakirlaridan biri Abu Nasr Farobiy (873-950) inson kamoloti, baxti, ta'lim va tarbiyasi umuman ahloqi, dinga munosabati haqidagi qarashlari, umumfalsafiy qarashlar va tushuntirishlaridan iborat bo'lib, ahloq nazariyasini boyitadi. Uning ta'limotlarida keltirilishicha xaqiqiy baxt bir odamning boshqasiga nisbatan g'ayrligi, zulmi, yo'qolgandagina bo'ladi, oila a'zolarining birlariga samimiy munosabatlari mehru oqibatlari esa ana shu oiladagi odamlarning baxtini tashkil qiladi. Bundan tashqari har bir otaning o'z farzandlari uchun birlamchi ustoz, yo'l ko'rsatuvchi ekanligi va aynan ular bolada ta'lim-tarbiyaga kerakli tayyorgarlik holatini shakllantirish ta'siriga ega ekanligi to'g'risidagi xulosalar mutaffakir qarashlarining hozirgi kunlar uchun ham naqadar ahamiyatli ekanligini ko'rsatadi.

Abu Ali Inbn Sino (980-1037) ning psixologik qarashlari ijtimoiy asosda

qurilgan bo‘lib, u bola tarbiyasida umuminsoniy tamoyilning qo‘llanilishini yoqlab chiqqan va tarbiyali ota-onalarga bolani qattiq tan jazosidan ko‘ra shaxsiy ibrat orqali tarbiyalash ma‘qulligini uqtirgan. Ahloqiy tarbiya masalalarida alloma oilaning o‘rnini alohida ta‘kidlagan. Oila va oilaviy munosabatlar masalasi uning «Tadbiri manzil» asarida alohida o‘ziga hos tarzda bayon etilgan.

Oilaviy munosabatlarning turli tomonlarini yoritir ekan Ibn Sino avvalam bor oila boshlig‘i oldiga qator talablarni qo‘yadi. «Oila boshlig‘i - deb yozadi - ham nazariy, ham amaliy jihatdan tarbiya masalalarini mukammal o‘zlashtirmog‘i lozim. Agar oila boshlig‘i tajribasiz bo‘lsa u o‘z a‘zolarini yaxshi tarbiyalay olmaydi, oxir oqibat u yaxshi ijobiy natijalarga erisha olmaydi. Yomon tarbiya nafaqat ushbu oila, balki qo‘shnilarga, mahalla kuyga ham yomon ta’sir qilishi mumkin. Oiladagi bola tarbiyasi ota-onaning jamiyatda tutgan mavqeidan qat’iy nazar ularning birlamchi vazifasidir» - deb hisoblaydi.